

Dommens dag 1945

Per Stig Møller:
Sommeren '45
Fra overmod til mismod
2019

Om besættelsen af Danmark er der kommet bøger nok til at fylde et bibliotek. Bøger om før, bøger om under og bøger om efter. Her er så en mere, en der har manglet. Jeg har i hvert fald manglet den.

Der findes eksperter i emnet, jeg er bare en læser, hvor alderen har gjort, at jeg har fået læst en del af det, men skal ikke prøve at bilde nogen ind, at det er sket med nogen form for system.

Da Besættelsen blev en realitet, erklærede toppen i Danmark, at det kom som en overraskelse. Hvis det virkelig var tilfældet, var vedkommende virkelig dumme, alt pegede i den retning som en mulighed og de sidste dage inden som kun et spørgsmål om tid, i dag eller i morgen.

I 1908 udkom en lille roman 'Dommens Dag', der fortalte om en tysk besættelse af Danmark. Om hvor let det ville være og som endda sluttede med en henvendelse til det danske folk, med hvilken Tyskland kunne have undgået at blive til latter, som de blev med deres 'Oprop' 1940.

En af personerne i Harald Herdals roman 'Et sted i landet' fra 1938 ender med at tage livet af sig, da han ikke kan leve med overbevisningen at tyskerne kommer – uden at det officielle Danmark vil tænke tanken.

I 1939 skriver den engelske journalist Joachim Joesten en bog om Danmarks politik med titlen: 'Demark's day of doom'. Det er en lang afdækning af den danske politik, som hvis den ikke ændres vil åbne landet for en tysk invasion, ikke fordi Tyskland behøver landet i sig selv, men fordi de behøver det som springbræt til Norge, fordi de behøver adgangen til og fra Østersøen – altså præcis som det blev. Med sin oplistning af tyske spioner camoufleret som journalister og landets øvrige nazi-tilhængere gør han det klart, hvorfor en besættelse ikke bliver et problem for Tyskland, hvis ikke Danmark tager skeen i den anden hånd. Hvad landet så ikke gjorde, besættelsen var simpelthen en konsekvens af den førte politik.

Besættelsen forløb så i de to kendte faser, samarbejdstiden til den 29. august 43 og den regeringsløse til frem til befrielsen.. Sommeren 1945 bør så nu kunne betragtes som besættelsens tredje fase. Den tyske magt er brudt og landet skal finde tilbage til en demokratisk hverdag igen. Der sker jo det mærkelige, at modstandsbevægelsen, som har Frihedsrådet som ledelse, og som hele tiden har markeret modstand mod samarbejdspolitikken, beslutter sig for at gøre fælles sag med politikerne og danner en overgangsregering med ministre fra begge parter. Det er dette forløb som Per Stig Møller følger fra Befrielsen og til der 30. oktober igen holdes ordinært valg.

Maj 45 følges nærmest dag for dag, de følgende måneder mere og mere summarisk på grundlag af dels pressereferater, dels alle mulige andre kilder lige fra erindringer til egen hukommelsen. Per Stig Møller har den unikke position, at han har kendt indtil flere af de rollehavende personligt, han er forsker, han har været folketingsmedlem og minister, han har forudsætninger for at følge dette forløb som ingen senere forsker vil

kunne påberåbe sig. Han har haft følgeskab af en dygtig researcher, men gennem hele bogen er man ikke i tvivl om, at det er Per Stig Møller, der skriver, der udvælger referater, der kommenterer. Mange kan sikkert uddrage en anden rød tråd fra perioden, men næppe nogen så fuldstændigt, som her er gjort. Det er et stativ, som de efterfølgende forskere må referere til.

Når man har fulgt besættelsehistorien fra sidelinjen siden man kunne læse, er hovedpunkterne naturligvis kendte, men netop som punkter. Hartvig Frischs fatale udtalelse som stikkerlekvideringerne som mord får et særskilt kapitel, så udtalelsen får hele sin kontekst med. Knud Kristensens to standpunkter om Sydslesvig ligeledes, Christmas Møllers udtalelse 'grænsen ligger fast' er også et længere tema. Sommerens debat af flygtningesituationen, straf ikke-straf for nazister, den stigende kritik af modstandsbevægelsen, de politiske partiers forsøg på at bilde nationen ind, at de hele tiden havde været modstandsbevægelsens støtter.

Per Stig Møller har skrevet bogen om Kaj Munk og det er da helt tydeligt, at han her igen gør sit for at minimere det indtryk af Kaj Munk som tidligere Hitler-tilhænger, som har fæstnet sig.

Der er naturligvis ting jeg studser over. Diplomaten Peter Skov blev fyret af Scavenius, fordi han var uenig med den førte politik. Der refereres ganske kort til forløbet, men den bog, som Peter Skov er medforfatter af, hvor han med egne ord redegør for historien, kunne passende som mindstemål være med i litteraturlisten. P.Skov og Johannes Hohlenberg: 'Ansigtet bag masken. Hvad Den Parlamentariske Kommission ikke ville vide'. 1955.

I mange tilfælde kan Per Stig Møller selvfølgelig ikke kun holde sig til sommeren 45, men må hente oplysninger fra tiden både før og efter. Og der synes jeg han gør sig sagen for let, når han udelader Den Parlamentariske Kommission. Det nævnes dog, at den allerede sommeren 45 har taget sagen om forløbet af den 9. april op og frikendt alle de involverede. Hist og her er bemærkninger til kommissionen, som gør det klart, at han ironisk ser den som en kommission, hvis opgave var at frikende parlamentarikerne, de skulle jo selv træffe afgørelsen.

Men dermed var sagen jo ikke slut, og er for så vidt ikke slut endnu. At lukke sagen som om der i et og alt var tale om en konspirationsteori, at der forelå en forhåndsaftale om besættelsen, er for let. I det mindste må man da fortælle at debatten om konspirationsteorien forløb over mange år med mange faser. Hvis man tager ordet 'forræderi' ud af sagen, blev det måske muligt at diskutere forløbet nøgternt. En central figur i den debat blev Jon Galster, hvis bog 'Den 9. april 1940 - en sande myte' fra 1990 kan anvendes som katalog over sagen, og den skulle naturligvis være med i litteraturlisten og have en bemærkning med på vejen.

'Den skæve våbenfordeling' mellem modstandsbevægelsen og militærets ventetropper får en eller to linjer, og det er måske nok – hvis ellers Erik Nørgaards bøger herom var at finde i litteraturlisten. Henvisningen til et interview med Ninka er da underligt, når der findes bøger om sagens afdækning. Erik Nørgaard: 'Generalens fald – forræderiet mod sabotørerne'. 1972/74.

Per-Olof Johansson